

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
स्वाधार योजनेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: बीसीएच-२०१६/प्र.क्र.२९३/शिक्षण -२
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई-४०००३२
दिनांक : ६ जानेवारी, २०१७.

प्रस्तावना-

मागासवर्गीय मुलामुलींसाठी राज्यात ४४१ शासकीय वसतिगृहे कार्यरत असून त्यापैकी मुलांची २३४, मुलींची २०७ वसतिगृहे कार्यरत आहेत. यापैकी २२४ वसतिगृहे शासकीय इमारतीमध्ये असून २१७ भाड्याच्या इमारतीमध्ये कार्यरत आहेत. वसतिगृहातील मुलांची मान्यसंख्या २१६२० असून वसतिगृहातील मुलींची मान्य संख्या १९८६० अशी एकूण विद्यार्थी मान्य संख्या ४१४८० आहे.

राज्यात दिवसेंदिवस वाढत असलेली व्यावसायिक, बिगर व्यावसायिक महाविद्यालयांची संख्या आणि तेथे प्रवेश घेणाऱ्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांची संख्या वाढत असून त्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांना शासकीय वसतिगृह सुविधेचा जागेच्या उपलब्धतेमुळे त्वरीत लाभ देता येणे शक्य नाही. राज्यात सन २०१५-१६ मध्ये ४५८४९ विद्यार्थ्यांचे अर्ज वसतिगृह प्रवेशासाठी प्राप्त झाले होते. त्यापैकी, इ.११ वी व १२ वी मध्ये प्रवेशित विद्यार्थ्यांचे एकूण १८५७८ अर्ज प्राप्त झाले असून त्यापैकी ६६९४ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आलेला आहे. तसेच, १२ वी नंतरच्या अभ्यासक्रमांस ७९०७ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आले आहेत. सन २०१६-१७ मध्ये ४४३०२ अर्ज प्राप्त झालेले असून त्यापैकी १७००० विद्यार्थ्यांनाच प्रवेश देणे शक्य होणार आहे. त्यामुळे या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्यासाठी आर्थिक अडचणींना सामोरे जावे लागत असून त्यांच्या पुढील शैक्षणिक प्रवासास मर्यादा येत आहेत. या प्रवेश न मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना तात्काळ वसतिगृह सुरु करून तेथे प्रवेश देणेवर जागेची उपलब्धता व बांधकामासाठी लागणारा कालावधी लक्षात घेता मर्यादा येतात. अनुसूचित जाती व नवबौद्ध विद्यार्थ्यांना मॅट्रिकोत्तर शिक्षण घेता यावे, म्हणून भोजन, निवास व इतर शैक्षणिक सुविधा या विद्यार्थ्यांना स्वतः उपलब्ध करून घेण्यासाठी, आवश्यक रक्कम संबंधित अनुसूचित जाती व नवबौद्ध विद्यार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये थेट वितरीत करणेबाबतची योजना शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

१० वी नंतरच्या अभ्यासक्रमांना (११ वी, १२ वी) व १२वी नंतरच्या व्यावसायिक तसेच बिगर व्यावसायिक अभ्यासक्रमामध्ये प्रवेश मिळालेल्या अनुसूचित जाती व नवबौद्ध विद्यार्थ्यांना भोजन, निवास व इतर शैक्षणिक सुविधा स्वतः उपलब्ध करून घेण्यासाठी त्यांचे आधार क्रमांक संलग्न असलेल्या बँक खात्यात थेट रक्कम वितरीत करणेबाबत “भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजना” राबविण्यास याद्वारे शासन मान्यता देत आहे.

२. सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षापासून शासकीय वसतिगृहात प्रवेश घेणे किंवा भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजनेचा लाभ घेणे हे दोन पर्याय विद्यार्थ्यांकडे उपलब्ध राहणार

आहेत. या योजनेतर्गत, सन २०१६-१७ या वर्षात राज्यातील सुमारे १५००० विद्यार्थ्यांना लाभ देण्याचे प्रस्तावित असून पुढील म्हणजेच सन २०१७-१८ पासून त्यामध्ये १०००० इतकी संभाव्य वाढ विचारात घेऊन एकूण २५००० विद्यार्थ्यांना **भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजनेचा** लाभ देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

३. सदर योजनेतर्गत खालील प्रकारे वर्गीकरण केलेल्या शहरांमधील शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रवेश मिळालेल्या तथापि, शासकीय वसतिगृहात प्रवेशित नसलेल्या अनुसूचित जाती व नवबौद्ध विद्यार्थ्यांना १० वी नंतरच्या अभ्यासक्रमाचे (११वी ते १२वी) व १२ वी नंतरच्या व्यावसायिक तसेच बिगर व्यावसायिक अभ्यासक्रमांचे शिक्षण घेण्याकरीता वार्षिक खर्चासाठी खालीलप्रमाणे रक्कम संबंधित विद्यार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये वितरित करण्यात यावी.

अ.क्र.	खर्चाची बाब	मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, नवी मुंबई, ठाणे, पुणे, पिंपरी - चिंचवड, नागपूर या ठिकाणी उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुज्ञेय रक्कम	इतर महसूल विभागीय शहरातील व उर्वरीत क वर्ग महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुज्ञेय रक्कम	इतर जिल्ह्याच्या ठिकाणी उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुज्ञेय रक्कम
१	भोजन भत्ता	३२०००	२८०००	२५०००
२	निवास भत्ता	२००००	१५०००	१२०००
३	निर्वाह भत्ता	८०००	८०००	६०००
४	प्रति विद्यार्थी एकूण संभाव्य वार्षिक खर्च	६०,०००	५१,०००	४३,०००

टीप- वरील रक्कमेव्यतिरिक्त वैद्यकीय व अभियांत्रिकी शाखेतील विद्यार्थ्यांसाठी प्रतिवर्ष रु.५०००/- व अन्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना प्रतिवर्ष रु.२०००/- इतकी रक्कम शैक्षणिक साहित्यासाठी ठोक स्वरूपात देण्यात येईल.

४. **सदर योजनेचा लाभ घेण्यासाठी खालील प्रमाणे निकष असतील -**

सदर योजनेचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थी संबंधित सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण यांचेकडे ऑनलाईन अर्ज सादर करतील. सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण हे अर्जाची छानणी करतील आणि पात्र लाभार्थ्यांना जवळचे मागासवर्गीय मुला/मुलींचे वसतिगृहाचे गृहपाल यांचेशी संलग्न (attach) करतील. सामाजिक न्याय विभागाने ठरवून दिलेल्या पद्धतीने या योजनेसाठी अर्ज करावा लागेल.

विद्यार्थ्यांची निवड-

- सदर योजनेच्या लाभ मिळण्यासाठी विद्यार्थी अनुसूचित जाती व नवबौद्ध या प्रवर्गांचा असावा.

- त्याने जातीचा दाखला सादर करणे बंधनकारक असेल.
- विद्यार्थी महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा.
- विद्यार्थ्याने स्वतःचा आधार क्रमांक त्याने ज्या राष्ट्रीयकृत / शेड्यूल्ड बँकेत खाते उघडले आहे, त्या खात्याशी संलग्न करणे बंधनकारक असेल.
- विद्यार्थ्याच्या पालकाचे उत्पन्न रु.२.५० लाख पेक्षा जास्त नसावे.तसेच, केंद्र शासनामार्फत ज्या ज्या वेळी मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्तीसाठी उत्पन्न मर्यादेत वाढ होईल. त्यानुसार या योजनेसाठी पालकाची वार्षिक मर्यादा लागू राहील.
- विद्यार्थी स्थानिक नसावा (विद्यार्थ्याने प्रवेश घेतलेल्या शैक्षणिक संस्था ज्या शहराच्या ठिकाणी आहे, अशा शहरातील सदर विद्यार्थी रहिवासी नसावा.)
- विद्यार्थी इ. ११ वी, १२ वी आणि त्यानंतरचे उच्च शिक्षण घेणारा असावा.
- ११ वी मध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यास १० वी मध्ये त्या विद्यार्थ्यास किमान ६० टक्के गुण असणे अनिवार्य असेल.
- १२ वी मध्ये विद्यार्थ्यास किमान ६० टक्के गुण असल्यावरच सदर योजनेचा पुढे पदवी/ पदव्युत्तर शिक्षणाकरीता लाभ घेता येईल.
- पदवी, पदविका, दोन वर्षापेक्षा कमी नसणाऱ्या कोणत्याही मान्यता प्राप्त अभ्यासक्रमास सदर विद्यार्थ्यास सदर योजनेचा पुढे लाभ घेण्याकरीता किमान ६० टक्के किंवा त्या प्रमाणात ग्रेडेशन/ CGPA चे गुण असणे आवश्यक राहील.
- १२ वी नंतर पदविका, पदवी अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेणारा अभ्यासक्रम हा दोन वर्षापेक्षा आणि पदवीनंतर पदव्युत्तर पदवी/ पदविका अभ्यासक्रमाचा कालावधीही दोन वर्षापेक्षा कमी नसावा.
- विद्यार्थ्याने राज्य शासन, अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषद, भारतीय वैद्यकीय शिक्षण परिषद/ वैद्यकीय परिषद, भारतातील फार्मसी परिषद, वास्तुकला परिषद, कृषी परिषद, महाराष्ट्र तंत्र शिक्षण परिषद वा तत्सम सक्षम प्राधिकारी यांच्या मार्फत मान्यताप्राप्त महाविद्यालयामध्ये व मान्यता प्राप्त अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेला असावा.
- विद्यार्थ्याची निवड गुणवत्तेनुसार करण्यात येईल.निवडलेला विद्यार्थी संबंधित अभ्यासक्रम पूर्ण होईपर्यंत लाभास पात्र राहील.
- या योजनेमध्ये दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी ३ % आरक्षण असेल, दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी गुणवत्तेची किमान टक्केवारीची मर्यादा ५०% इतकी राहील, व यासाठी त्यांची स्वतंत्र गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल.
- या योजनेसाठी खास बाब सवलत लागू राहणार नाही.

अनुदान वितरण

- विद्यार्थ्यांचा प्रवेश ज्या वसतिगृहाशी संलग्न करण्यात येईल, त्या वसतिगृहाचे गृहपाल प्रत्येक तिमाहिस उपस्थितीच्या आधारे अनुज्ञेय रक्कम संबंधित विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्यामध्ये DBT Portal मार्फत जमा करतील. विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्याशी त्यांचा आधार कार्ड क्रमांक संलग्न करण्यात येईल.
- शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांने संबंधित शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेतल्यानंतर सदर योजनेंतर्गत अनुज्ञेय रकमेपैकी पहिल्या तिमाहीची रक्कम आगावू देण्यात येईल.
- या योजनेंतर्गत लाभार्थी पात्र असलेल्या विद्यार्थ्यांस भारत सरकार शिष्यवृत्ती अंतर्गत प्राप्त होत असलेल्या निर्वाह भत्त्याची रक्कम वजावट करून उर्वरीत रक्कम निर्वाह भत्ता म्हणून अदा करण्यात येईल.
- विद्यार्थ्यांची महाविद्यालयातील उपस्थिती किमान ७५ % असणे आवश्यक राहिल, याबाबत संबंधित संस्थेकडून प्रत्येक तिमाहीस उपस्थितीबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करणे बंधनकारक राहिल.

संनियंत्रण:-

सदर योजनेवर सहायक आयुक्त, समाजकल्याण तसेच संबंधित वसतिगृहाचे गृहपाल यांचे संनियंत्रण राहिल. विद्यार्थ्यांस ११ वी व १२ वी करीता प्रतिवर्षी किमान ६० % गुण घेऊन उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असेल. तसेच, पदवी/पदव्युत्तर करीता प्रतिवर्षी किमान ६० टक्के गुण (दिव्यांगांसाठी ५० टक्के) घेऊन उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असेल. विद्यार्थ्यांने प्रत्येक सत्र परिक्षेचा निकाल १५ दिवसांचे आत देणे बंधनकारक राहिल. विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ संबंधित अभ्यासक्रमाच्या कालावधीपर्यंतच देय असेल. (उदा.इंजिनिरींग अभ्यासक्रम कालावधी ४ वर्षे असल्यास त्यास ४ वर्षेच लाभ मिळेल) या योजनेचा लाभ विद्यार्थ्यांना एकूण शैक्षणिक कालावधीत जास्तीत जास्त ७ वर्षे पर्यंत घेता येईल. विद्यार्थ्यांने खोटी माहिती व कागदपत्रे देवून लाभ घेण्याचा प्रयत्न केल्यास किंवा शैक्षणिक अभ्यासक्रम पूर्ण न केल्यास अथवा नोकरी व व्यवसाय करत असल्यास आणि इतर मार्गाने या योजनेचा लाभ घेवून गैरवापर केल्याचे निदर्शनास आल्यास तो कारवाईस पात्र राहिल. तसेच त्यास दिलेल्या रकमेची १२ % व्याजासह वसुली केली जाईल.

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांने संबंधित शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेतल्यानंतर सदर योजनेअंतर्गत अनुज्ञेय रकमेपैकी पहिल्या तिमाहीची रक्कम आगावू देण्यात येईल व त्यानंतर शैक्षणिक संस्थेच्या प्रत्येक तिमाहीची हजेरी ७५ % पेक्षा जास्त असल्याचे प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर उर्वरीत तिमाहीची रक्कम अदा केली जाईल. ही अदा करण्यात येणारी रक्कम आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये DBT Portal मार्फत जमा करण्यात येईल.

५. या योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी आवश्यक असलेल्या बाह्यस्रोताद्वारे नियुक्त करावयाच्या पदांबाबत स्वतंत्रपणे निर्णय घेण्यात येईल.

६. सदर शासन निर्णय दिनांक ०३.०१.२०१७ रोजीच्या मंत्रिमंडळाच्या मान्यतेनुसार तसेच वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१०/२०१७/व्यय-१५, दि.०४.०१.२०१७ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७०१०६१५३४१२९१२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वि.स.आढाव)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, महाराष्ट्र राज्य
२. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव
३. मा.मंत्री (सा.न्या.व वि.स.वि.) यांचे खाजगी सचिव
४. मा.राज्यमंत्री (सा.न्या.व वि.स.वि.) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य
६. सचिव, सा.न्या.व वि.स.विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. आयुक्त, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
८. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१/२ (लेखापरीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर
९. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण विभाग
१०. सर्व सहायक आयुक्त, समाजकल्याण
११. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१२. निवड नस्ती (शिक्षण-२)